

STRESZCZENIA

3/2008 Granice

Stanisław Lisiecki
Granice i pogranicza

Słowo granica ma wiele znaczeń. Najczęściej mówimy o granicach jakiegoś państwa. Mówimy też o granicach kultur, granicach wzrostu, granicach moralnych, o granicach dobrego smaku etc. Wraz z poszerzaniem zakresu pojęcia granicy nowej wagi, ale i nowego znaczenia nabiera problem pogranicza. Tutaj również dominuje spojrzenie terytorialne, chociaż wiele typologii (J. Nikitorowicz, G. Babiński) obejmuje również pogranicza symboliczne. Szczególną cechą tych pograniczy, o których często mówi się też, że są "nowe" jest transgraniczność i transkulturowość, dzięki której kultury tracą swój wyspowy charakter.

Józef Witold Komorowski
Środowisko a bariery ekologiczne rozwoju społeczno-gospodarczego

We współczesnym świecie wobec wzrostu liczby ludności i związanej z tym presji na zwiększanie eksploatacji dóbr środowiskowych problem narastania i pojawiania się barier ekologicznych w gospodarce jest coraz bardziej palący. W artykule omówiono niektóre aspekty społeczno-gospodarcze i etyczne zagrożeń antropogennych prowadzących do powstawania barier ekologicznych. Odniesiono się m.in. do niektórych koncepcji społeczno-ekonomicznych korzystania ze środowiska oraz podkreślono złożony i często trudno uchwytany proces powstawania tych barier. Przedstawiony został hipotetyczny przebieg procesu tworzenia się bariery ekologicznej w czasie. W artykule zwrócona została ponadto uwaga na wielość rodzajów barier oraz na ich zróżnicowane oddziaływanie i konsekwencje. Aspekt obniżającej się w ostatniej dekadzie energochłonności gospodarki polskiej głównych gałęzi przemysłu podano jako jedną z bardzo umiarkowanych optymistycznych, jednakże nie prostych i jednoznacznych, możliwości i dróg łagodzenia barier i ograniczeń wynikających z eksploatacji środowiska Polski.

Sławoj Maciejewski
Granice eksperymentu medycznego

W celu przedstawienia granic eksperymentu medycznego ukazano drogę jaką przebyła medycyna dążąc do osiągnięcia dzisiejszego stanu wiedzy i możliwości terapeutycznych. Droga poszukiwań prowadziła od głębokiej starożytności przez długie lata obserwacji, a nade wszystko prowadzone doświadczenia, poszerzające wiedzę i przynoszące efekty lecznicze, ale także ból, pogorszenie choroby, a nawet śmierć. Ukazano walkę z chorobami zakaźnymi jak dżuma, cholera, ospa prawdziwa, podejmowane próby szczepień ochronnych, które w przyszłości miały uratować życie milionów ludzi. Wskazano na czyniony postęp w poznawaniu ciała ludzkiego, mimo sprzeciwu niektórych środowisk i częste potępienie badaczy. Odkrycie bakterii i wirusów stanowiło prawdziwy przełom w walce z epidemiami. Omówiono nieustanne poszukiwania w celu znalezienia szybkich metod diagnostyki, poprawnego leczenia i rehabilitacji. Ukazano także złe strony odkryć, z jednej strony zbawienna bomba kobaltowa, z drugiej bomba atomowa.

Eksperyment to podstawa postępu w medycynie, ale także hańbę korporacji lekarskiej przyniosły eksperymenty medyczne hitlerowskich lekarzy, czy radzieckich psychiatrów. Poruszono zagadnienia transfuzjologii i transplantacji narządów. Szeroko omówiono kwestie genetyki, inżynierii genetycznej czy klonowania. Zwrócono uwagę na prawa pacjenta i osoby poddawane doświadczeniom. Przedstawiono dyskusję świata naukowego i środowisk wyznaniowych w kwestii granic eksperymentu. Na zakończenie ukazano kwestie prawne zagadnienia eksperymentu, poruszone przez lekarza sądowego i prawnika. Wniosek końcowy wynikający z całości opracowania wskazuje, że nie istnieje jednolita odpowiedź na pytanie o granice eksperymentu medycznego i każdy sam musi udzielić sobie odpowiedzi w tej kwestii, gdyż zależy to od bardzo wielu poruszonych aspektów.

Wanda Pilch

Kresy moralności w instytucji państwowej

Granica między tym, co ludzkie - niezbywalnymi i przyrodzonymi prawami i potrzebami człowieka - i tym, co publiczne - instytucjonalizacją życia człowieka w państwie sięga podstaw aksjologicznych i normatywnych urządzenia porządku prawnego instytucji państwowej. Granicę tę stwarzają niemal "zaporowe" akty normatywne instytucji państwowych, będące często pozbawione publicznej transparencji, a w sytuacjach skrajnych nawet sprzeczne z tym, o co starania czynią kraje demokratyczne (jasność, dostępność i jawność zasad i reguł, norm i wartości zarządzania państwem). Wartość demokracji leży w jej aktach normatywnych, tzw. metaregułach, w uniwersalnych zasadach, od których początek biorą wszystkie pozostałe akty praworządności państwowej. Związek moralności i instytucji państwowej - w historii przerywany i niedoceniany - faktycznie istnieje. Pytanie brzmi: czy zależność i związek między moralnością i państwem jest odzwierciedlony i obecny w procesie tworzenia demokratycznych, państwowych aktów prawnych oraz instytucji administracji państwowej?

Marzena Szmyt

Ze studiów nad pograniczem kulturowym Europy Zachodniej i Wschodniej w dobie wczesnoagrarnej (na przykładzie III tys. przed Chr.)

Artykuł poświęcony jest omówieniu sytuacji kulturowej na szeroko rozumianym pograniczu Europy Zachodniej i Wschodniej, rozciągającym się w międzyrzeczu Wisły i Dniepru. Wybrany w tym celu okres III tys. p.n.e. charakteryzuje się, w świetle aktualnej wiedzy, różnorodnością form kontaktów kulturowych wiążących społeczności zachodnio- i wschodnioeuropejskiego kręgu kulturowego. Efektem zachodzących w tym czasie przeobrażeń społeczno-kulturowych jest ukształtowanie się u schyłku III tys. p.n.e. nowego krajobrazu kulturowego pogranicza.

Roman Matykowski

Trwałość i zmienność granic w Europie

Traktowanie granic politycznych w Europie jako układów liniowych trwało od XVII w., ale upowszechniło się dopiero w XIX w. Również na gruncie geografii trwał spór o liniowy charakter granic nie tylko politycznych, ale regionalnych (dotyczących np. powiązań społeczno-gospodarczych czy zjawisk kulturowych). Stąd pojawił się problem delimitacji granic w terenie (np. politycznych), jak i na mapie. W niniejszym opracowaniu dokonano analizy geograficznych ujęć problematyki granic oraz opisano niektóre mechanizmy wpływające na stałość i zmienność granic politycznych w Europie. Na koniec zwrócono uwagę na zagadnienie dostępu państw do wybrzeży morskich, jak kwestię zwartości terytorialnej państw.

Robert Skobelski

"Granica pokoju" PRL - NRD w latach 1949-1971

Kwestia granicy i współpracy na pograniczu w latach 1949-1971 stanowiły ważny element relacji między Polską a NRD. Odra i Nysa Łużycka były powodem nieoficjalnych kontrowersji na linii Warszawa - Berlin Wschodni, kamuflowanych deklarowaną oficjalnie przyjaźnią i wspólnotą ideologiczną. Charakter granicy zachodniej determinował polsko-niemieckie relacje na pograniczu, które w znacznej mierze zostały osadzone na podłożu ideologiczno-politycznym. Współpraca na pograniczu opierała się przede wszystkim na formalno-propagandowych kontaktach partii i instytucji państwowych. W konsekwencji nie mogło dojść w omawianym czasie do rozwinięcia procesów integracji społeczeństw po obu stronach Odry i Nysy Łużyckiej, zaś stosunki gospodarcze miały ograniczony zasięg.

Natalia Jackowska

Spór graniczny PRL - NRD w Zatoce Pomorskiej

Geneza sporu między PRL a NRD dotyczącego delimitacji wód terytorialnych w Zatoce Pomorskiej tkwi w ustaleniach Konferencji poczdamskiej, nieścisłościach późniejszych umów oraz jednostronnych decyzjach obu państw. W latach 1985-1989 doszło do nasilenia konfliktu na skalę precedensową w relacjach sojuszniczych Układu Warszawskiego. Zachodziła realna groźba pozbawienia portów w Szczecinie i Świnoujściu swobodnego dostępu do Morza Bałtyckiego. Ujęcie konfliktu w Zatoce Pomorskiej na szerszym tle politycznych relacji polsko-wschodniemieckich w latach osiemdziesiątych, uwzględnienie cech systemowych bloku państw socjalistycznych oraz kontaktów pomiędzy dwoma państwami niemieckimi pozwala stawiać hipotezy dotyczące przyczyn zaognienia sporu oraz jego niespodziewanego, gwałtownego zakończenia. Postawa władz państwowych i partyjnych w NRD oraz Polsce obnażyła słabość ideologii oraz instytucji państwowych u schyłku epoki i brak wyczucia zbliżającego się jej końca. Dla budowanej latami ideologii samodzielnego bytu państwowego Wschodnich Niemiec zgubny okazał się brak reakcji na impulsy zmian płynące z zewnątrz.

Marcin Tujdowski

Zanikanie starych granic a powstawanie nowych. Pogranicze jako sytuacja wykluczenia

W tekście autor zwraca uwagę na pewne poboczne procesy związane z "otwieraniem" granic, głównie w ramach procesu integracji europejskiej. Otwarcie granic spotkało się także z krytyką, ponieważ w kilku sytuacjach spowodowało paradoksalnie wykluczenie. Autor wyróżnił trzy aspekty takiego wykluczania. Po pierwsze, zauważono prawidłowość, że im mniejsze obostrzenia graniczne wewnątrz danego obszaru (tu: Unia Europejska), tym cięższy reżim graniczny na jego (obszaru) obrzeżach. Podział na centrum i peryferia w pewnym momencie stał się przyczynkiem do wartościowania krajów i społeczeństw poprzez tworzenie elitarnego klubu członków (Unia Europejska) i aspirującej reszty. Drugim aspektem są ruchy ludności, czyli migracje, ale także mały ruch przygraniczny czy ruch mniejszości narodowych. Uszczelnianie granic spowodowało że wspomniane kategorie ludności mają problemy z dostaniem się na teren Unii Europejskiej, ze szczególnie poważnymi utrudnieniami muszą się liczyć imigranci spoza Europy, napotykający na system fizycznych barier i zapór. Trzeci aspekt to wyraźnie rysujące się przy wyznaczaniu nowych granic Europy kryterium cywilizacyjne. Niezależnie od deklaracji o promowaniu wielokulturowości, limes Europy został mniej lub bardziej świadomie wyznaczony na linii granicznej chrześcijańskiej Europy. Dyskusja na temat przyjęcia Turcji była swoistym papierkiem lakmusowym w sporze o tożsamość europejską budowaną na bazie przynależności cywilizacyjnej.

Zdaniem autora owe aspekty wykluczania poprzez granice i pogranicza (które nie okazały się tak otwarte jak wcześniej deklarowano) nie były wystarczająco reprezentowane w dyskusji na temat skutków integracji europejskiej.

Marta Götz

Znaczenie granic dla przepływu kapitału

Artykuł jest próbą nakreślenia zmieniającej się roli granic w międzynarodowych przepływach kapitału w postaci bezpośrednich inwestycji zagranicznych (BIZ). Granice w dotychczasowym konwencjonalnym rozumieniu jako czynnika utrudniającego swobodną migrację inwestycji (zaburzenie optymalnej alokacji), ale jednocześnie nadającego sens istnieniu wielu przepływów kapitałowych (motyw wykorzystanie szeroko rozumianych różnic) wydają się tracić na znaczeniu. Rośnie natomiast rola granic nieformalnych, "miękkich" i niepisanych, które uniemożliwiają pełne czerpanie korzyści. Mogą być one szczególnie dotkliwie odczuwalne w przypadku poszukujących wiedzy inwestycji dokonywanych w klastrach. Wąska specjalizacja i towarzyszący jej hermetyczny charakter wielu gron stanowi istotną barierę dla działalności zagranicznych podmiotów. Bariere, którą w przeciwieństwie do granic państwowych nie są w stanie usunąć odgórne administracyjne decyzje

Janina Jędrzejczak-Gas

Pomoc finansowa Unii Europejskiej dla sektora małych i średnich przedsiębiorstw

Małe i średnie przedsiębiorstwa (MŚP) pełnią ważną rolę w rozwoju społeczno-gospodarczym Europy. Dlatego też Unia Europejska prowadzi aktywną politykę wspierania ich rozwoju. W latach 2007-2013 MŚP będą mogły korzystać z wielu Programów Wspólnotowych, Funduszy Strukturalnych oraz Inicjatyw Wspólnotowych, które przyczynią się do usuwania barier ich rozwoju oraz wpłyną na wzrost ich konkurencyjności i innowacyjności. Ponadto instrumenty te będą pełniły ważną rolę w przekraczaniu granic współczesnej wiedzy, granic rozwoju społeczno-gospodarczego, granic współpracy itp.

Ewa Szymanik

Zamożność i ubóstwo a podział Cypru - niwelowanie różnic

Artykuł przedstawia sytuację gospodarczą ludności w obu częściach podzielonego Cypru i jego problemy polityczne, szczególnie te, które powstały po inwazji tureckiej w 1974 r. Opisane zostały też stosunki nawiązane między obydwiema częściami po roku 2003. Końcowa część artykułu zawiera analizę obecnej sytuacji oraz przedstawia szanse i przeszkody na drodze do ekonomicznego zjednoczenia obu części w jedno państwo.